

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра клінічної фармакології та внутрішньої медицини
Навчальний рік 2023-2024

СИЛАБУС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

«Фармакотерапія основних захворювань в сучасних умовах ведення війни»
(назва освітнього компоненту)

Вибірковий освітній компотнент

Форма здобуття освіти

заочна

(очна; заочна; дистанційна)

Галузь знань

22 «Охорона здоров'я»

(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність

223 «Медсестринство»

(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація

Освітньо-професійна програма «Сестринська справа»

Першого бакалаврського рівня вищої освіти

Курс 4

Силабус освітнього компоненту
розглянуто на засіданні кафедри
кафедри клінічної фармакології та
внутрішньої медицини

Схвалено методичною комісією
ХНМУ з проблем професійної
підготовки дисциплін
терапевтичного профілю

Протокол від
“28” серпня 2023 року № 1

Протокол від
“30” серпня 2023 року № 1

Завідувач кафедри

Князькова І.І.

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Голова

Кравчун П.Г.

(підпис)

(ініціали, прізвище)

РОЗРОБНИКИ СИЛАБУСУ:

1. Князькова Ірина Іванівна – завідувачка кафедри клінічної фармакології та внутрішньої медицини, д. мед. н., професорка
2. Біловол Олександр Миколайович – академік НАМН України, професор кафедри, д. мед. н., професор
3. Дунаєва Інна Павлівна – к.мед.н., доцентка кафедри клінічної фармакології та внутрішньої медицини
4. Ільченко Ірина Анатоліївна - к.мед.н., доцентка кафедри клінічної фармакології та внутрішньої медицини
5. Молодан Дмитро Володимирович, асистент кафедри, к.мед.н.

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЩО ВИКЛАДАЮТЬ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ

ПІП	Контактний тел.	E-mail:	Адреса кафедри	Розклад занять	Консультації
Князькова Ірина Іванівна	098-427-73-29	ii.kniazkova@knmu.edu.ua	Пр.Л.Малої, 2а. ДУ «Національний інститут терапії імені Л.Т.Малої НАМН України»	Відповідно до розкладу занять	Відповідно до графіку консультацій
Ільченко Ірина Анатоліївна	050-902-59-51	ia.ilchenko@knmu.edu.ua	---"---	---"---	---"---
Дунаєва Інна Павлівна	097-254-02-13	ip.dunaieva@knmu.edu.ua	---"---	---"---	---"---
Молодан Дмитро Володимирович	050-266-68-35	dv.molodan@knmu.edu.ua	---"---	---"---	---"---

Місце проведення практичних занять: учбові кімнати кафедри клінічної фармакології та внутрішньої медицини на базі ДУ «Національний інститут терапії ім. Л.Т. Малої НАМН України» (пр. Л.Т. Малої 2А, м. Харків).

ВСТУП

Силабус освітнього компоненту «Фармакотерапія основних захворювань в сучасних умовах ведення війни» складений відповідно до освітньо-професійної програми (далі - ОПП) «Сестринська справа» та Стандарта вищої освіти України (далі – Стандарт), перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 223 «Медсестринство».

Опис освітнього компоненту (анотація). Курс «Фармакотерапія основних захворювань в сучасних умовах ведення війни» призначений для здобувачів 1 курсу спеціальності 223 «Медсестринство». Протягом курсу проводяться практичні заняття, що охоплюють широкий спектр важливих медичних проблем пов'язаних з наданням медичної допомоги населенню в умовах ведення військових дій. Фармакотерапія основних захворювань в сучасних умовах ведення війни включає вивчення основ лікування найбільш розповсюджених захворювань у клініці внутрішніх хвороб, механізмів дії основних груп препаратів, що застосовуються при лікуванні соматичної патології, а також алгоритмів надання невідкладної допомоги при найбільш поширених гострих клінічних ситуаціях в умовах обмеженого часу. Дана інформація може бути корисною при виконанні обов'язків медичної сестри стаціонару або амбулаторії. Зокрема з огляду на можливість передбачення несприятливих лікарських взаємодій при застосування препаратів у хворих з коморбідною патологією. В курсі також вивчається основи фармакокінетики, фармакодинаміки лікарських засобів, розглядаються критерії оцінки ефективності медикаментозної терапії, а також основи фармаконадзора. проявів побічної дії та симптомів передозування.

Предметом вивчення освітнього компоненту є фармакотерапія основних захворювань в сучасних умовах ведення війни.

Міждисциплінарні зв'язки: Фармакотерапія основних захворювань в сучасних умовах ведення війни як освітній компонент:

а) ґрунтується на вивченні здобувачами медичної біології, нормальної та патологічної фізіології, мікробіології, медичної хімії, фармакології, клінічних дисциплін, лабораторної та функціональної діагностики та інтегрується з цими дисциплінами;

б) закладає основи вивчення здобувачами клінічних освітніх компонентів, що передбачає інтеграцію викладання з цими досвітніми компонентами та формування умінь застосовувати знання досвітніми компонентами та формування умінь застосовувати знання з фармакотерапії найпоширеніших захворювань внутрішньої медицини клінічної фармакології в процесі подальшого навчання і у професійній діяльності;

в) закладає основи формування уявлень про загальні принципи медикаментозної терапії основних захворювань клініки внутрішніх хвороб і окремих їх проявів.

Пререквизити та постреквизити: відповідно до примірного навчального плану, вивчення освітнього компоненту здійснюється коли здобувачем набуті відповідні знання при навчанні в медичному коледжі з основ медичних знань, вікової фізіології та валеології людини з основних

базових дисциплін: медичної біології, медичної та біологічної фізики, анатомії людини, фізіології, біологічної та біоорганічної хімії, медичної хімії, мікробіології, військово-медична підготовка та медицина надзвичайних ситуацій, з якими інтегрується програма Фармакотерапія основних захворювань в сучасних умовах ведення війн. Освітній компонент формує засади вивчення здобувачем подальших клінічних дисциплін.

Посилання на сторінку освітнього компоненту в MOODLE
<https://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=5092>

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

1.1. Метою вивчення освітнього компоненту «Фармакотерапія основних захворювань в сучасних умовах ведення війни» є підготовка спеціалістів, які володіють достатнім обсягом теоретичних знань та практичних навичок для проведення максимально раціональної лікарської терапії у конкретного хворого, володіють методологією вибору найбільш ефективних та безпечних лікарських засобів, а також їх комбінацій, враховуючи індивідуальні особливості організму, перебіг та форму захворювання, наявність супутньої патології, на основі даних доказової медицини в умовах ведення військових дій.

1.2. Основними завданнями освітнього компоненту є вивчення дисципліни «Фармакотерапія основних захворювань в сучасних умовах ведення війни» є набуття здобувачами вищої освіти компетентностей згідно до загальних і фахових компетентностей освітньо-професійної програми «Сестринська справа» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 223 «Медсестринство»: володіння навичками опитування, визначення принципів та характеру лікування і профілактики розвитку ускладнень захворювань внутрішніх органів, визначення тактики надання екстреної медичної допомоги, визначення тактики ведення хворого при коморбідній патології, ведення медичної документації, здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях, в умовах обмеженого часу, розуміння предметної області та професійної діяльності, здатність до адаптації та дії в новій ситуації, прийняття обґрунтованого рішення, здатність працювати в команді, діяти соціально відповідально та свідомо.

Освітній компонент належить до вибіркового освітнього компонентів. Формат дисципліни – змішаний.

1.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє освітній компонент (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

1.3.1. Вивчення освітнього компоненту забезпечує опанування здобувачами вищої освіти наступних компетентностей:
інтегральні:

Бакалавр медсестринства здатний розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері медсестринства або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні:

ЗК 01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК 04. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК 05. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ЗК 06. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово

ЗК 08. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій

ЗК 09. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків

ЗК 10. Здатність приймати обґрунтовані рішення

ЗК 11. Здатність працювати в команді

ЗК 12. Навички міжособистісної взаємодії

ЗК 13. Здатність діяти на основі етичних міркувань

1.3.2. спеціальні (фахові, предметні):

ФК 01. Здатність застосовувати професійні та правові стандарти в повсякденній професійній практиці.

ФК 02. Здатність розпізнавати й інтерпретувати ознаки здоров'я і його змін, хвороби чи інвалідності (оцінка/діагноз), обмежень можливості повноцінної життєдіяльності і визначати проблеми пацієнтів при різних захворюваннях та станах.

ФК 03. Здатність задовольнити потреби пацієнта/клієнта протягом різних періодів усього життя (включаючи процес вмирання) шляхом планування, допомоги і виконання медсестринських втручань, оцінки та корекції індивідуальних планів догляду, створених у співпраці з пацієнтом/клієнтом, особами, що доглядають, членами сім'ї та іншими медичними і соціальними працівниками.

ФК 04. Застосовування професійних навичок (вмінь), медичних засобів, втручань та дій для забезпечення пацієнтові/клієнтові гідного ставлення, приватності (інтимності), конфіденційності, захисту його прав, фізичних, психологічних та духовних потреб на засадах транскультурального

медсестринства, толерантної та неосудної поведінки.

ФК 05. Здатність ефективно застосовувати сукупність медсестринських навичок (вмінь), медичних засобів, втручань та дій для забезпечення догляду на основі холістичного (цілісного) підходу, враховуючи задоволення потреб пацієнта у комфорті, харчуванні, особистій гігієні та здатності особи задовольняти свої щоденні потреби.

ФК 08. Профілактична діяльність медичної сестри, направлена на збереження і зміцнення здоров'я, попередження захворювань й інформування та навчання пацієнта та членів його родини.

ФК 10. Здатність до організації надання медичної допомоги за принципом сімейної медицини.

ФК 12. Здатність орієнтуватися у визначенні групової належності лікарських засобів, особливостях їх фармакокінетики та фармакодинаміки.

ФК 13. Здатність виявляти зв'язок клінічних проявів захворювань з результатами додаткових методів дослідження.

ФК 14. Здатність організовувати та надавати невідкладну допомогу при різних гострих станах.

ФК 15. Здатність організовувати та надавати невідкладну допомогу в надзвичайних ситуаціях у мирний та воєнний час.

1.3.3. Вивчення навчальної дисципліни забезпечує набуття здобувачами наступних програмних результатів навчання:

ПРН 1. Проводити медсестринське суб'єктивне та об'єктивне обстеження різних органів і систем пацієнта та оцінювати отримані дані. В умовах закладів охорони здоров'я (ЗОЗ) та вдома, шляхом спілкування з пацієнтами різних вікових груп, їхніми родичами чи близькими з оточення хворою дитиною та її батьками, уміти збирати скарги, анамнез захворювання, анамнез життя, алергологічний анамнез, епідеміологічний анамнез, оцінювати анамнестичні дані та проводити об'єктивне обстеження.

ПРН 2. Проводити медсестринську діагностику: виявляти та оцінювати проблеми пацієнта. В умовах ЗОЗ, удома, передбачуваних обставин, вміти виявляти дійсні проблеми пацієнта, оцінювати їхню першочерговість та встановлювати медсестринський діагноз.

ПРН 3. Планувати медсестринські втручання. В умовах ЗОЗ, удома та за непередбачуваних обставин, вміти складати план медсестринських втручань для вирішення дійсних та супутніх проблем пацієнтів різного віку.

ПРН 4. Здійснювати контроль за роботою молодшого медичного персоналу та станом інвентарю. В умовах ЗОЗ відповідно до посадових обов'язків, з метою дотримання санітарно-протиепідемічного режиму, вміти: - проводити навчання молодшого медперсоналу з питань виконання функціональних обов'язків та охорони праці; контролювати дотримання правил техніки безпеки молодшим медичним персоналом; - контролювати роботу молодшого медичного персоналу; контролювати виконання правил внутрішнього розпорядку

персоналом та пацієнтами; контролювати дотримання заходів санітарно-гігієнічного режиму в палатах та медичних кабінетах.

ПРН 5. Здійснювати медсестринське адміністрування. В умовах ЗОЗ, з метою здійснення організаційних та управлінських компетентностей, вміти: - приймати управлінські рішення, забезпечувати їх виконання на основі застосування моделей медсестринського керівництва; - забезпечувати виконання наказів та постанов з питань охорони здоров'я; - освоїти функціональні обов'язки керівника медсестринських служб; - знати порядок проведення ліцензування та акредитації лікувально-профілактичних закладів, лабораторій різного профілю, тощо.

ПРН 6. Забезпечувати здоровий мікроклімат в колективі. Використовуючи принципи медсестринської етики та деонтології, правила міжособового спілкування з метою створення сприятливого психологічного мікроклімату, вміти: - спілкуватися з пацієнтом та членами його сім'ї або наближеного оточення, медичним персоналом; - вирішувати етичні та деонтологічні проблеми в процесі роботи з пацієнтом та членами його родини; розглядати та аналізувати в колективі професійні помилки; проводити навчання для молодшого та технічного персоналу.

ПРН 7. Брати участь у забезпеченні спостереження за здоровим і перехворілим населенням, реабілітації та диспансерного нагляду. В умовах ЗОЗ, удома та в громаді, користуючись чинними наказами МОЗ України, з метою формування, збереження та поліпшення стану здоров'я дорослого та дитячого населення, вміти: - вести облік диспансерних груп населення; - робити розрахунок та аналіз статистичних показників ефективності диспансеризації; - проводити роз'яснювальну роботу серед пацієнтів різних диспансерних груп; - вести облік груп здоров'я; - розраховувати та оцінювати окремі показники та показники комплексної дії мікроклімату на організм людини; - визначати етапи медико-соціальної реабілітації пацієнта, завдання для кожного етапу; - скласти комплекс реабілітаційних заходів залежно від і профілю, перебігу, періоду захворювання чи травми; - проводити перепис дитячого населення

ПРН 11. Координувати дії за допомогою поєднання декількох навичок для забезпечення харчування пацієнта.

ПРН 13. Виписувати, зберігати та застосувати фармакологічні засоби.

ПРН 14. Вміти підготувати пацієнта, здійснити забір і скерування біологічного матеріалу на лабораторне та інструментальне дослідження.

ПРН 15. Надавати екстрену долікарську медичну допомогу на підставі діагнозу невідкладного стану.

ПРН18. Організувати та проводити навчання пацієнтів та членів їхніх родин з медичних питань.

ПРН 19. Проводити медико-гігієнічну пропаганду.

1.3.4. Вивчення освітнього компоненту забезпечує набуття здобувачами наступних **соціальний навичок (Soft skills):**

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і бути сучасно навченим, здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях, знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності, здатність до адаптації та дії в новій ситуації, здатність приймати обґрунтоване рішення; працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії, здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватись іноземною мовою, визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків, здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТЬОГО КОМПОНЕНТУ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь, ОПП	Характеристика освітнього компоненту	
		заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 3,0	Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»	Вибіркова	
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: 223 «Медсестринство»	Курс:	
		4-й	-й
		Семестр	
		-й	-й
Годин для денної (або вечірньої) форми навчання: аудиторних – 6 самостійної роботи здобувача - 84	ОПП: Сестринська справа Освітньо-кваліфікаційний рівень: перший (бакалаврський) рівень	Лекції	
		2 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		4 год.	год.
		Лабораторні	
		0 год.	год.
		Самостійна робота	
		84 год.	год.
Індивідуальні завдання: год.			
Вид підсумковою контролю: Залік			

2.1 Опис освітнього компоненту.

2.2.1 Лекції

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Особливості фармакотерапії основних захворювань в сучасних умовах бойових дій. Роль медичної сестри в лікувальному процесі захворювань внутрішніх органів.	2
	Всього годин	2

2.2.2 Семінарські заняття не передбачені програмою

2.2.3 Практичні заняття

№ з.п.	Тема	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1.	Особливості перебігу та лікування захворювань серцево-судинної системи в умовах бойових дій. Особливості застосування антиангінальних та антигіпертензивних лікарських засобів. Взаємодія ЛЗ, побічна дія. Особливості застосування при вагітності та лактації. Протипоказання та особливості застосування у пацієнтів з коморбідною патологією та різних вікових груп.	2	Презентація, бесіда, розповідь-Пояснення, демонстрація	Усне опитування, тестовий контроль, творчі завдання
2.	Особливості перебігу та лікування захворювань бронхолегеневої системи в сучасних умовах війни. Особливості перебігу та лікування захворювань шлунково-кишкового тракту в умовах війни Найбільш поширені побічні дії лікарських засобів, що використовуються при надання допомоги хворим в умовах війни. Попередження та дії медичної сестри при їх появі. Підсумковий контроль. Залік	2	кейс-метод, презентація, відеофільми, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему. Залік.
	Разом	4		

2.2.4. Лабораторні заняття не передбачені програмою

2.2.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1.	Особливості застосування нестероїдних протизапальних засобів. Фармакокінетика та фармакодинаміка НПЗЗ. Взаємодії ЛЗ та побічна дія. Особливості застосування при вагітності та лактації. Протипоказання та особливості застосування НПЗЗ у пацієнтів з коморбідною патологією та різних вікових груп.	6	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Реферати
2.	Особливості застосування характеристика стероїдних протизапальних засобів. Фармакокінетика та фармакодинаміка СПЗЗ. Взаємодії ЛЗ та побічна дія. Особливість застосування при вагітності та лактації. Протипоказання та особливості застосування СПЗЗ у пацієнтів з коморбідною патологією та різних вікових груп.	6	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Підготування презентацій ,доповідей
3.	Особливості застосування лікарських засобів, що впливають на гемостаз (антитромбоцитарні ЛЗ, антикоагулянти, коагулянти, гемостатичні лікарські засоби). Фармакокінетика та фармакодинаміка. Взаємодії ЛЗ та побічна дія. Особливості застосування при вагітності та лактації. Протипоказання та особливості застосування у пацієнтів з коморбідною патологією та різних вікових груп.	6	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Підготування презентацій ,доповідей
4.	Особливості застосування засобів, що застосовуються для надання невідкладної допомоги на догоспітальному етапі: антисептики, гемостатичні препарати для місцевого та системного гемостазу, кардіотонічні засоби.	6	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Підготування презентацій ,доповідей

5.	Особливості фармакотерапії При гострих токсичних реакціях.	6	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Підготування презентацій ,доповідей
6.	Найбільш поширені побічні дії лікарських засобів: гіпотонія, в тому числі-медикаментозна, розлади метаболізму глюкози(гіпо та гіпергіркемічні стани), особливості застосування НЗПЗ та стероїдних протизапальних засобів, найбільш поширених знеболювальних засобів та засобів, що впливають на бронхіальну провідність.	6	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Підготування презентацій ,доповідей
7.	Несприятливі побічні реакції ненаркотичних анальгетиків і нестероїдних протизапальних препаратів та методи їх профілактики.	6	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Підготування презентацій ,доповідей
8.	Найбільш розповсюджені гастроінтестинальні прояви побічної дії ліків. Засоби, що застосовуються при діарейному синдромі, дисбіозі, метеоризмі, недостатності ферментів підшлункової залози.	6	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Підготування презентацій ,доповідей
9.	Особливості застосування медикаментозної терапії при коморбідних станах (ЦД, анемії , гіпертонічна хвороба, фібриляція передсердь та ін.)	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Підготування презентацій ,доповідей
10.	Особливості застосування цукрознижуючих препаратів. Взаємодія з їжею, алкоголем та особливості застосування на тлі стресу, оперативних втручань, інфекційних та запальних процесів.	4	Робота з літературою, перегляд презентацій, прослуховування лекцій та вебінарів	Підготування презентацій ,доповідей

11.	Особливості перебігу та лікування захворювань сечостатевої системи в умовах війни.	4	лекція, кейс-метод, презентація, відеофільми, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему
12.	Особливості застосування вітамінних препаратів, макро- та мікроелементів. Взаємодія з З, побічна дія. Особливості застосування при вагітності та лактації. Протипоказання та особливості застосування у пацієнтів з коморбідною патологією та різних вікових груп.	6	лекція, кейс-метод, презентація, відеофільми, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему
13.	Особливості застосування фармакологічних засобів, що використовуються для надання невідкладної допомоги у хворих терапевтичного профілю. Особливості застосування засобів, що впливають на здатність крові до згортання. Підсумковий контроль.	6	лекція, кейс-метод, презентація, відеофільми, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему
14.	Невідкладна допомога в амбулаторній практиці медичної сестри: (анафілактичний шок: стандарт дій; синдром бронхіальної обструкції: стандарт дій; панічна атака: стандарт дій; діабетичні коми: стандарт дій).	6	лекція, кейс-метод, презентація, відеофільми, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему

15.	Несприятливі побічні реакції ненаркотичних анальгетиків і нестероїдних протизапальних препаратів та методи їх профілактики. Підсумковий контроль. Залік.	6	лекція, кейс-метод, презентація, відеофільми, дискусія, відеороліки, демонстрація, розповідь-пояснення, бесіда	Тестовий контроль, усне опитування, Творчі завдання, доповідь, виступ на задану тему
Всього:		84		

Методи навчання:

Словесні

Методи навчально-пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод.

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності: індуктивні і дедуктивні методи навчання, методи стимулювання і мотивації навчання.

Методи контролю як методи навчання (контролю з боку викладача, самоконтролю, взаємоконтролю, самокорекції, взаємокорекції).

Наочні

Демонстрація обстеження виписок з історій хвороб та/чи листів призначень, ситуаційних кейсів, демонстрація ілюстрацій, презентацій, шкал, таблиць, схем, алгоритмів, методів контролю ефективності та безпеки ліків, демонстрація відеофільмів до практичних занять, проспектів лікарських засобів відповідно до теми практичного заняття.

Практичні методи

Проведення клінічного розбору 1-2 хворих відповідно теми заняття, оцінка результатів лабораторних та інструментальних досліджень обстежень, складання та чи корекція плану лікування відповідно до стандартів лікування, особливостей взаємодії лікарських рослин на засадах персоніфікованого підходу.

Методи контролю опитування та перевірка теоретичних знань та практичних навичок,
- тестовий контроль,
- ситуаційні клінічно-орієнтовані задачі,

Організація поточного контролю. Викладачі слідкують за тим, щоб кожен здобувач отримав необхідну компетенцію в областях, що входять до тем практичних занять. Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на

практичному занятті відповідно до конкретних цілей. Застосовуються такі засоби оцінки рівня підготовки здобувачів: тести, розв'язання ситуаційних задач, трактування та оцінка результатів лабораторних досліджень, методика призначення терапії, контроль засвоєння практичних навичок. Оцінювання поточної навчальної діяльності (ПНД) на кожному практичному занятті здійснюється за традиційною 4-бальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно» та «незадовільно».

Підсумковий контроль: залік.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

3.1. Оцінювання успішності навчання здобувачів освіти здійснюється на підставі чинної «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти ХНМУ»

Організація поточного контролю. Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на практичному занятті відповідно до конкретних цілей. Застосовуються такі засоби оцінки рівня підготовки здобувачів: комп'ютерні тести, розв'язання ситуаційних задач, написання рецептів лікарських засобів, згідно теми заняття. Оцінювання здійснюється за традиційною 4-бальною системою: «відмінно», «добре», «задовільно» та «незадовільно». Перерахунок середньої оцінки за поточну навчальну діяльність у багатобальну шкалу проводиться відповідно до «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів...» або середню оцінку (з точністю до сотих) за ПНД викладач автоматично одержує за допомогою електронного журналу АСУ. Мінімальна кількість балів, яку має набрати здобувач за поточну діяльність під час вивчення розділу, становить 120 балів, максимальна кількість балів - 200 балів. До підсумкової атестації - **заліку** допускаються лише ті здобувачі, які не мають академічної заборгованості і мають не менш 120 балів (середній бал за поточну навчальну діяльність не менше 3,0).

Оцінювання самостійної роботи здобувачів. Самостійна робота здобувачів, яка передбачена темою заняття поряд з аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

Оцінювання індивідуальних завдань здобувача здійснюється за умов виконання завдань викладача (доповідь реферату на практичному занятті, доповідь з презентацією на практичному занятті, доповідь на науково-практичних конференціях кафедри, університету, написання тез, статей, участь у Всеукраїнській олімпіаді). Бали (не більше як 10) додаються, як заохочувальні. Загальна сума балів за поточну навчальну діяльність не може перевищувати 120 балів.

Організація підсумкового контролю – заліку. Залік – проводиться викладачем академічної групи на останньому занятті з дисципліни. Допуск до заліку визначається у балах ПНД, а саме: min – 120 балів. Залік з освітнього компоненту або її частини – це процес, протягом якого перевіряються отримані за курс:

- рівень теоретичних знань;

- розвиток творчого мислення;
- навички самостійної роботи;
- компетенції – вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх у вирішенні практичних завдань

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу проводиться відповідно до «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів...»

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу (для дисциплін, що завершуються заліком)

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200	4.22-4,23	169	3.45-3,46	138
4.97-4,99	199	4.19-4,21	168	3.42-3,44	137
4.95-4,96	198	4.17-4,18	167	3.4-3,41	136
4.92-4,94	197	4.14-4,16	166	3.37-3,39	135
4.9-4,91	196	4.12-4,13	165	3.35-3,36	134
4.87-4,89	195	4.09-4,11	164	3.32-3,34	133
4.85-4,86	194	4.07-4,08	163	3.3-3,31	132
4.82-4,84	193	4.04-4,06	162	3.27-3,29	131
4.8-4,81	192	4.02-4,03	161	3.25-3,26	130
4.77-4,79	191	3.99-4,01	160	3.22-3,24	129
4.75-4,76	190	3.97-3,98	159	3.2-3,21	128
4.72-4,74	189	3.94-3,96	158	3.17-3,19	127
4.7-4,71	188	3.92-3,93	157	3.15-3,16	126
4.67-4,69	187	3.89-3,91	156	3.12-3,14	125
4.65-4,66	186	3.87-3,88	155	3.1-3,11	124
4.62-4,64	185	3.84-3,86	154	3.07-3,09	123
4.6-4,61	184	3.82-3,83	153	3.05-3,06	122
4.57-4,59	183	3.79-3,81	152	3.02-3,04	121
4.54-4,56	182	3.77-3,78	151	3-3,01	120
4.52-4,53	181	3.74-3,76	150	Менше 3	Недостатньо
4.5-4,51	180	3.72-3,73	149		
4.47-4,49	179	3.7-3,71	148		
4.45-4,46	178	3.67-3,69	147		
4.42-4,44	177	3.65-3,66	146		
4.4-4,41	176	3.62-3,64	145		
4.37-4,39	175	3.6-3,61	144		
4.35-4,36	174	3.57-3,59	143		
4.32-4,34	173	3.55-3,56	142		
4.3-4,31	172	3.52-3,54	141		
4,27-4,29	171	3.5-3,51	140		
4.24-4,26	170	3.47-3,49	139		

Відповідність оцінювання дисципліни в балах оцінюванню в традиційних оцінках

Оцінка за 200 бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за чотирибальною (національною) шкалою
180–200	A	Відмінно
160–179	B	Добре
150–159	C	Добре
130–149	D	Задовільно
120–129	E	Задовільно
Менше 120	F, Fx	Незадовільно

3.2. Перелік питань та завдань до підсумкового контролю знань з освітнього компоненту.

1. Клінічна фармакодинаміка, визначення, місце і роль у виборі фармакотерапії.
2. Клінічна фармакокінетика, визначення, основні поняття, роль у виборі фармакотерапії.
3. Класифікація гіполіпідемічних лікарських засобів.
4. Механізм дії, фармакокінетика та фармакодинаміка, показання та протипоказання до призначення статинів.
5. Механізм дії, фармакокінетика та фармакодинаміка, показання та протипоказання до призначення фібратів.
6. Омега-3-поліненасичені жирні кислоти. Механізм дії. Особливості застосування.
7. Класифікація дисліпідемій. Диференційований підхід до застосування гіполіпідемічних ЛЗ.
8. Групи препаратів, що відносяться до антиангінальних та антиішемічних ЛЗ.
9. Механізм дії, фармакологічні ефекти, показання та протипоказання до призначення нітратів.
10. Механізм дії, фармакологічні ефекти, показання та протипоказання до призначення бета-адреноблокаторів.
11. Механізм дії, фармакологічні ефекти, показання та протипоказання до призначення блокаторів кальцієвих каналів.
12. Класифікація блокаторів кальцієвих каналів. Особливості застосування. Дозування.
13. Класифікація бета-адреноблокаторів. Особливості застосування. Дозування.
14. Антиагрегантні препарати. Класифікація. Механізми дії. Способи дозування.

15. Тромболітичні засоби. Показання та протипоказання до тромболізу. Схеми призначення.
16. Антикоагулянти. Класифікація. Механізми дії. Побічні явища.
17. Принципи вибору ЛЗ для лікування нападу стенокардії, гострого інфаркту міокарда.
18. Диференційований підхід до призначення антиаритмічних ЛЗ.
19. Класифікація серцевих глікозидів. Принципи дозування. Кардіальні та некардіальні ефекти серцевих глікозидів. Показання до призначення.
20. Клінічні та ЕКГ-ознаки інтоксикації серцевими глікозидами. Принципи лікування інтоксикації серцевими глікозидами.
21. Диференційований вибір ЛЗ для лікування кардіальної астми, набряку легенів.
22. Неглікозидні позитивні інотропні ЛЗ. Показання до призначення.
23. Класифікація діуретичних ЛЗ.
24. Механізм дії, фармакокінетика та фармакодинаміка, показання та протипоказання до призначення петльових діуретиків.
25. Механізм дії, фармакокінетика та фармакодинаміка, показання та протипоказання до призначення тіазидних та тіазидоподібних діуретиків. Принципи дозування.
26. Механізм дії та фармакологічні ефекти калійзберігаючих діуретиків. Показання та протипоказання до застосування. Режим дозування.
27. Диференційований підхід до вибору діуретичного препарату в залежності від наявності супутніх захворювань (вплив на ліпідний та вуглеводний обмін).
28. Класифікація ЛЗ, що впливають на бронхіальну прохідність.
29. Механізм дії, фармакокінетика, показання та протипоказання до призначення бета-2-агоністів короткої дії. Принципи дозування.
30. Механізм дії, фармакокінетика, показання та протипоказання до призначення бета-2-агоністів тривалої дії. Принципи дозування.
31. Метилксантини, механізм дії, фармакологічні ефекти, побічні явища. Принципи дозування.
32. Глюкокортикостероїди. Фармакокінетика та фармакодинаміка. Переваги застосування інгаляційних глюкокортикоїдів. Режими дозування.
33. Побічні явища, які зустрічаються при тривалому застосуванні глюкокортикостероїдів.
34. Муколітичні лікарські засоби. Фармакокінетика та фармакодинаміка. Режими дозування.
35. Взаємодія лікарських засобів. Види. Клінічні приклади.
36. Види побічних ефектів при застосуванні лікарських засобів.
37. Клініко-фармакологічна класифікація нестероїдних протизапальних ЛЗ.
38. Механізм дії, фармакологічні ефекти нестероїдних протизапальних ЛЗ.
39. Показання та протипоказання. Побічна явища при застосуванні нестероїдних протизапальних ЛЗ, їх профілактика та лікування.

40. Класифікація, спектр активності, механізм дії, особливості клінічного застосування цефалоспоринів. Принципи дозування.
41. Спектр активності, механізм дії, особливості клінічного застосування карбапенемів. Принципи дозування.
42. Класифікація, спектр активності, механізм дії, особливості клінічного застосування аміноглікозидів. Принципи дозування.
43. Класифікація, спектр активності, механізм дії, особливості клінічного застосування макролідів. Принципи дозування.
44. Класифікація, спектр активності, механізм дії, особливості клінічного застосування фторхінолонів. Принципи дозування.
45. Спектр активності, механізм дії, особливості клінічного застосування глікопептидів. Принципи дозування.
46. Спектр активності, механізм дії, особливості клінічного застосування нітроїмідазолів та нітрофуранів. Принципи дозування.
47. Клініко-фармакологічна характеристика ЛЗ, що стимулюють моторну функцію ШКТ. Принципи дозування.
48. Клініко-фармакологічна характеристика ЛЗ, що пригнічують моторно-евакуаторну функцію ШКТ. Принципи дозування.
49. Лікарські засоби зі спазмолітичною активністю, механізми дії, фармакологічні властивості, показання та протипоказання до застосування, принципи застосування.
50. Класифікація ЛЗ з антисекреторною активністю.
51. Клініко-фармакологічна характеристика інгібіторів протонної помпи. Принципи дозування.
52. Клініко-фармакологічна характеристика H₂-блокаторів гістамінових рецепторів. Принципи дозування.
53. Клініко-фармакологічна M-холіноблокаторів. Принципи дозування.
54. Антациди. Класифікація, фармакокінетика та фармакодинаміка. Принципи клінічного застосування та дозування.
55. Гастроцитопротектори. Класифікація, фармакокінетика та фармакодинаміка, принципи дозування.
56. Гепатопротектори. Класифікація. Фармакокінетика та фармакодинаміка. Показання та протипоказання до призначення. Принципи дозування.
57. Холеретики та холекінетики. Клініко-фармакологічні особливості. Показання та протипоказання до призначення. Принципи дозування.
58. Поліферментні засоби замісної терапії. Фармакологічні особливості. Показання до застосування. Побічні явища. Принципи дозування.
59. Антиферментні засоби. Класифікація. Фармакологічні особливості. Показання до застосування. Принципи дозування.
60. Класифікація, механізм дії, фармакокінетика, показання та протипоказання до призначення, побічні ефекти протиалергічних ЛЗ. Принципи дозування.

3.3. Контрольні питання

1. Класифікація антигіпертензивних ЛЗ.
2. Диференційований підхід до призначення антигіпертензивної терапії при наявності супутніх захворювань (цукровий діабет, бронхіальна астма, вагітність, похилий вік, феохромоцитома та ін.).
3. Механізм антигіпертензивної дії, побічні явища при призначенні блокаторів кальцієвих каналів. Принципи дозування.
4. Механізм антигіпертензивної дії, побічні явища при призначенні бета-адреноблокаторів. Принципи дозування.
5. Механізм антигіпертензивної дії, фармакологічні ефекти, показання та протипоказання, побічні явища при призначенні інгібіторів ангіотензинперетворюючого ферменту. Принципи дозування.
6. Механізм антигіпертензивної дії, фармакологічні ефекти, показання та протипоказання, побічні явища при призначенні антагоністів рецепторів ангіотензину II. Принципи дозування.
7. Принципи комбінованого застосування антигіпертензивних ЛЗ.
8. Диференційований вибір ЛЗ для лікування гіпертензивних кризів.
9. Класифікація антиаритмічних ЛЗ.
10. Сучасні принципи вибору протимікробних ЛЗ.
11. Небажані ефекти антибактеріальної терапії, їх профілактика та лікування.
12. Класифікація, спектр активності, механізм дії, особливості клінічного застосування пеніцилінів. Принципи дозування.

3.4. Індивідуальні завдання (затверджений на засіданні кафедри перелік з визначенням кількості балів за їх виконання, які можуть додаватись, як заохочувальні): здійснюється за умов виконання завдань викладача (доповідь реферату на практичному занятті, доповідь з презентацією на практичному занятті, доповідь на науково-практичних конференціях кафедри, університету, написання тез, статей, участь у Всеукраїнській олімпіаді). Бали (не більше як 10) додаються, як заохочувальні. Загальна сума балів за навчальну діяльність не може перевищувати 200 балів.

3.5. Правила оскарження оцінки
Згідного загальних положень та наказів ХНМУ

4. ПОЛІТИКА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ.

Щоб досягти цілей навчання і успішно пройти курс, необхідно: з першого дня включитися в роботу; регулярно відвідувати, не спізнюватися і не пропускати практичні заняття; регулярно готувати матеріал попередньо, до його розгляду на практичному занятті; при відвідування практичних занять необхідно бути одягнутими у медичний халат, мати змінне взуття, мати при собі фонендоскоп, зошит, ручку; виконувати всі необхідні домашні завдання і активно працювати на

практичних заняттях; при необхідності звертатися за допомогою і отримувати її, коли Ви її потребуєте.

Здобувачі можуть обговорювати різні завдання, але їх виконання - строго індивідуально. Не допускаються списування, використання різного роду програмних засобів, підказки, користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими електронними гаджетами під час заняття. Не допускаються запізнення здобувачів на практичні заняття. Пропуски практичних занять відпрацьовуються викладачу групи або черговому викладачу. Прийом відпрацювань та консультації проводяться щоденно з 15⁰⁰ – 17⁰⁰ згідно до «Положення про порядок відпрацювання здобувачами навчальних занять» від 07.12.2015 № 415.

Здобувачі з особливими потребами повинні зустрітися з викладачем або попередити його до початку занять, на прохання здобувача це може зробити староста групи. Якщо у Вас виникнуть будь-які питання, будь ласка, контактуйте з викладачем.

Методи контролю

Організація поточного контролю. Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на практичному занятті відповідно до конкретних цілей. Застосовуються такі засоби оцінки рівня підготовки здобувачів: комп'ютерні тести, розв'язання ситуаційних задач, оцінка фармакокінетичних та фармакодинамічних особливостей груп лікарських засобів, написання рецептів лікарських засобів, згідно теми заняття. Оцінювання здійснюється за традиційною 4-бальною системою: «відмінно», «добре», «задовільно» та «незадовільно». Перерахунок середньої оцінки за поточну навчальну діяльність у багатобальну шкалу проводиться відповідно до «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів...» або середню оцінку (з точністю до сотих) за ПНД викладач автоматично одержує за допомогою електронного журналу АСУ. Мінімальна кількість балів, яку має набрати здобувач за поточну діяльність під час вивчення розділу, становить 120 балів, максимальна кількість балів - 200 балів.

Оцінювання самостійної роботи здобувачів. Самостійна робота здобувачів, яка передбачена темою заняття поряд з аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

Оцінювання індивідуальних завдань здобувача здійснюється за умов виконання завдань викладача (доповідь реферату на практичному занятті, доповідь з презентацією на практичному занятті, доповідь на науково-практичних конференціях кафедри, університету, написання тез, статей, участь у Всеукраїнській олімпіаді). Бали (не більше як 10) додаються, як заохочувальні. Загальна сума балів за поточну навчальну

діяльність не може перевищувати 200 балів.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення освітнього компоненту розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю та балів, отриманих за результатами заліку. Максимальна сума балів за освітній компонент складає 200 балів.

5. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Політика щодо академічної доброчесності (в т.ч. відповідальність за порушення академічної доброчесності). Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- ✓ Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- ✓ Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- ✓ Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- ✓ Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Кафедра клінічної фармакології та внутрішньої медицини підтримує нульову толерантність до плагіату. Від здобувачів очікується бажання постійно підвищувати власну обізнаність в академічному письмі. На заняттях обговорюється інформація, що саме вважати плагіатом та, яким чином коректно здійснювати дослідницько-науковий пошук.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА:

1. Improvised Medicine: Providing Care in Extreme Environments, 2e 2021 Kenneth V. Iserson - McGraw-Hill Education-2020-320p ISBN10 007179154X , ISBN13 9780071791540
2. Клінічна фармакологія: підручник / За ред. проф. О.М. Біловола. – Вінниця: Нова книга, 2021. – 544 с.
3. Побічні реакції окремих груп лікарських засобів: навч. посібник / за ред. проф. О.О. Яковлевої. Вінниця, 2019. – 308с.
4. Сучасна клінічна фармакологія та побічні реакції серцево-судинних лікарських засобів: навч. посібник / за ред. проф. О.О. Яковлевої. Вінниця, 2020. – 204с.
5. Актуальні питання кардіології: навчальний посібник / авт. кол.; за ред. Біловола О.М. Харків. ХНМУ, 2021. 144 с.
6. Goodman & Gilman's : the Pharmacological Basis of Therapeutics, 13e Author: Laurence L Brunton; Björn C Knollmann; Randa Hilal-Dandan Publisher: New York, N.Y. : McGraw-Hill Education LLC., 2018. Series:

McGraw-Hill's AccessMedicine. ISBN 9781259584732 1259584739

7. CURRENT Diagnosis & Treatment: Cardiology, 5e Michael H. Crawford
McGraw-Hill Education-2017-680p ISBN9781259641268

ДОПОМІЖНА:

1. Cardiology: An Integrated Approach Adel Elmoselhi- McGraw-Hill Education-2018-320p ISBN10 007179154X , ISBN13 978007179154
2. D Katzung & Trevor's Pharmacology Examination and Board Review, 12th Edition Bertram G. Katzung, Anthony J. Trevor, Marieke Knuidering-Hall McGraw-Hill Education, 5 sept. 2019 г. - pages 585 ISBN 126028848X, 978126028848
3. Basic & Clinical Pharmacology 15th edition. — Katzung Bertram G., Vanderah Katzung Bertram G., Vanderah Todd W.- McGraw-Hill Education, 2021. — 1761 p. — ISBN 978-1260452310.

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Сторінка освітнього компоненту в Moodle:
<https://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=5092#section-1>
2. Державний реєстр лікарських засобів www.moz.gov.ua
3. Уніфіковані протоколи ведення хворих www.moz.gov.ua
4. Австралійський бюлетень небажаних лікарських реакцій.
<http://www.tga.health.gov.au/adr/aadrb.htm>.
5. Британський щомісячний бюлетень з безпечності застосування лікарських засобів.
<http://www.mhra.gov.uk/Publications/Safetyguidance/DrugSafetyUpdate/index.htm>.
6. Лекції для післядипломної освіти «Принципи клінічної фармакології» Клінічного центру Національного інституту здоров'я США.
<http://www.cc.nih.gov/researchers/training/principles.shtml>.
7. Міжрегіональне товариство спеціалістів доказової медицини:
<http://www.osdm.org/index.php>
8. Європейське товариство клінічних фармакологів і фармакотерапевтів: <http://www.eacpt.org>
9. Ресурс з фармакогенетики. <http://www.pharmgkb.org/>.
10. On-line реєстрація небажаних лікарських реакцій на сайті FDA. <https://www.accessdata.fda.gov/scripts/medwatch/medwatch-online.htm>.
11. Ресурс по взаємодії лікарських засобів:
<http://medicine.iupui.edu/flockart/>
12. Робоча група з фармакотерапії Європейського товариства кардіологів <https://www.escardio.org/>.